

ADRIANA MERTA-STASZCZAK

Studium Nauk Humanistycznych i Społecznych Politechniki Wrocławskiej

Dotacje unijne i regionalne w odnowie obszarów wiejskich na Dolnym Śląsku w latach 2009-2014

Nadesłany: 15.07.2015

Zaakceptowany do druku: 27.09.2015

1. Wstęp

Województwo dolnośląskie to obszar zróżnicowany pod względem warunków ekonomicznych i przyrodniczych. Jest wysoce zurbanizowany i większość społeczeństwa mieszka w dużych ośrodkach miejskich. Natomiast obszary wiejskie zajmuje 29% ludności [Kutkowska 2012, 47]. Jednakże współczynnik ten podlega ciągłym zmianom. Stale ubywa mieszkańców wsi położonych na peryferiach, a przybywa – w bezpośrednim sąsiedztwie miast. Pomimo dynamicznego rozwoju województwa, postęp na wsi ograniczony jest przez liczne bariery związane z funkcjonowaniem gospodarki. Jednocześnie region ten, jest obszarem korzystnym dla rolnictwa ze względu na warunki środowiska naturalnego, które są lepsze, niż w niemal wszystkich pozostałych województwach. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, oceniający jakość gleby, klimat, rzeźbę terenu i warunki wodne, jest drugi w kraju [Korzeniowska 2009, 83]. Świadczy to o dużym potencjale gospodarczym, który należy odpowiednio wykorzystać w strategiach rozwoju obszarów wiejskich. Pośród nich, nadrzędnymi celami są: modernizacja gospodarki żywnościowej, rozwój turystyki i rekreacji, kształtowanie i odbudowa obrazu przyrodniczego oraz kulturowego, a także podnoszenie dochodów ludności wiejskiej. Odpowiedzialność za realizację koncepcji mających na celu rozwiązanie problemów wsi i rozbudowę w stronę jej wielofunkcyjności, przejęły nie tylko instytucje państwowe, ale również władze gminne i samorządowe.

Gmina jest podstawową jednostką samorządu terytorialnego, a zarazem wspólnotą społeczną, odpowiedzialną za utrzymanie, organizację, kontrolę i zagospodarowanie potencjału gospodarczego na wyznaczonym obszarze. Oddziałuje na rozwój regionu oraz inicjowanie i podejmowanie przedsięwzięć mających wpływ na polepszenie warunków oraz jakości życia mieszkańców, a także wykorzystanie potencjału ekonomicznego. Szczególnie ważna i pożądana jest wysoka aktywność gmin wiejskich. Tereny te, wymagają wprowadzania nowych

koncepcji nastawionych na ożywienie gospodarcze wyrażające się m.in. w racjonalnym zarządzaniu kapitałem, planami rozbudowy miejscowości i poprawy dostępu do instytucji publicznych, budowaniem zaplecza ekonomicznego, dbaniem o estetykę przestrzeni oraz wykorzystaniu walorów kulturowych, turystycznych i historycznych.

Znaczenie gmin w rozwoju obszarów wiejskich, wzrosło wraz ze wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Stały się one zasadniczym elementem we wprowadzaniu polityki regionalnej oraz wykorzystaniu środków unijnych i krajowych przeznaczonych na rozwój terenów rolniczych. Ich działania były spójne z ideami polityki rolnej, której celem było podnoszenie kondycji i konkurencyjności gospodarki na obszarach wiejskich oraz wspieranie procesów inwestycyjnych. Zmianom tym, towarzyszyły nowe zjawiska związane z przeobrażaniem się polskiej wsi. Wraz z większą stabilizacją sytuacji obszarów wiejskich, wzrastał optymizm ich mieszkańców, ogólny wzrost ich zamożności oraz poprawa struktury poziomu wykształcenia [Fedyszak-Radziejowska 2010, 74-77]. Pozyskiwanie nowych źródeł finansowania, stanowiło również szansę na wdrażanie inwestycji, na które do tej pory w samorządach brakowało pieniędzy. Działania te, zostały związane z postulatem odnowy wsi. Oznaczał on proces wprowadzania strategicznych rozwiązań w celu poprawy standardów na wsi, podnoszenia jej niezależności ekonomicznej i przystosowania terenów do współczesnych wymogów społecznych, przy jednoczesnym zaangażowaniu ich mieszkańców [Wilczyński 2003, 12-13]. Podstawową metodą było podejście oddolne, wspierające procesy rozwojowe wypracowywane i wdrażane na poziomie lokalnym, zgodne ze wskazanymi problemami [Idziak, Wilczyński 2013, 25]. Priorytetowymi celami było wsparcie dla tworzenia strategii sołeckich, podejmowanie przedsięwzięć edukacyjnych i informacyjnych o procesie odnowy, zasobach i działaniach, a także planowanie konkursów [Wilczyński 2011, 38]. Te ostatnie miały zmotywować mieszkańców i docenić ich inicjatywy, wyłonić wiejskich liderów, ale również propagować wzorce w podejmowanych przedsięwzięciach. Przy realizacji zamierzeń, niezbędne było również wsparcie instytucji i organizacji, przy wyraźnym udziale jednostek administracji samorządowej. Wykonywanie zadań spójnych z ideą odnowy wsi, miało również inny, bardziej uniwersalny wymiar. Powodzenie akcji, opierało się na świadomości potrzeby rozwoju siebie i swojego otoczenia oraz tożsamości, przynależności i poczuciu wartości życia wiejskiego.

W artykule omówionych zostało pięć programów wdrażanych na Dolnym Śląsku, skierowanych do gmin wiejskich i miejsko-wiejskich oraz jednostek pracujących na rzecz ich rozwoju. Były to: „Odnowa i rozwój wsi”, „Odnowa Dolnośląskiej Wsi”, „Piękna Wieś Dolnośląska”, „Przyjazna wieś” i „Przedsięwzięcia promujące ideę Odnowy Dolnośląskiej Wsi”. Realizowane, koordynowane lub nadzorowane były one przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego od 2007 r., a w większości zakończone zostały w 2014 r. Tylko w przypadku jednego działania, „Odnowa i rozwój wsi” związanego z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), ostatnie pięć umów podpisano na początku 2015 r. Projekt ten, był największym unijnym przedsięwzięciem, realizowanym na rzecz dynamizacji regionów wiejskich, a Polska uzyskała dzięki niemu ponad 13 mld EUR. Podstawowym celem było zwiększanie dochodów mieszkańców wsi, ale również poprawa jakości ich życia. Na Dolnym Śląsku, program ten, został uzupełniony kolejnymi akcjami, mającymi na celu wsparcie i współfinansowanie aktywności jednostek samorządowych i mieszkańców we wspólnych inicjatywach. Były to: „Odnowa dolnośląskiej wsi” stanowiąca doraźną pomoc finansowaną z budżetu województwa, a także dwa konkursy organizowane od 2009 r. przez Urząd Marszałkowski: „Przedsięwzięcia promujące ideę odnowy dolnośląskiej wsi” oraz „Piękna wieś dolnośląska”. Omawianą inicjatywą był też program „Przyjazna wieś”, realizowany od 2010 r. przy udziale środków unijnych.

Opracowanie zostało oparte na literaturze dotyczącej zagadnienia odnowy wsi oraz wprowadzania i rozwijania tej koncepcji na Dolnym Śląsku, a także na dokumentacji Departamentu Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

2. Odnowa i rozwój wsi

Podstawowym programem skierowanym do gmin i instytucji w zakresie wsparcia terenów wiejskich było działanie PROW „Odnowa i rozwój wsi” w Osi 3 „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”. Stanowił on najważniejsze narzędzie wsparcia dla przedsięwzięć opartych na zasadach zrównoważonego rozwoju, w które zaangażowani byli jednocześnie mieszkańcy wsi [Głaz, Hasiński 2010, 174].

Podczas pierwszych dwóch lat wprowadzania projektu na Dolnym Śląsku, przygotowywano dokumenty, organizowano szkolenia oraz wykonywano czynności związane z wdrażaniem projektu. Dopiero po tym okresie, zaczęto podpisywać pierwsze umowy z jednostkami, których projekty zostały przyjęte do realizacji. Najwięcej zaakceptowanych propozycji związanych było z poprawą infrastruktury publicznej (tabela 1). W 2009 r., podpisano ich 124, co stanowiło 75% ogólnej liczby wszystkich wniosków. W 2010 r. było to 78%. W kolejnych trzech latach, dane te pozostawały na tym samym poziomie i wynosiły 61%. Natomiast w 2014 r. nieznacznie obniżyły się do 58%. Na ostatnim etapie programu podpisano dwie umowy. Finansowanie przyznawano przede wszystkim na budowę i adaptację świetlic wiejskich i bibliotek publicznych, przebudowę boisk i sal sportowych, a także na zagospodarowanie przestrzeni publicznej, obejmującej modernizację chodników i parkingów oraz montaż oświetlenia drogowego. Finansowano również projekty wykraczające poza ten zakres. W 2009 r., ze środków unijnych, zbudowano w Wilczynie (gmina Oborniki Śląskie) siedzibę Ośrodka Doradztwa Rolniczego. Natomiast w 2010 r. dotowano powstanie „Ekomuzeum mleka”, które funkcjonować miało przy farmie bydła mlecznego Pełczynie (gmina Wołów). Oferta edukacyjna powstałego ośrodka, skierowana została do dzieci i młodzieży, które mogły zapoznać się z procesem produkcji mleka. Do innych, ciekawych projektów należały też: budowa punktu promocji produktów lokalnych i rękodzielniczych w Małej Wsi Górnej w gminie Sulików oraz uporządkowanie i zagospodarowanie ogrodu klasztorowego w Głębowicach (gmina Wińsko). W drugim wariantcie wniosków, brano pod uwagę zaspokajanie potrzeb społecznych w zakresie turystyki. Oznaczało to budowę kompleksów rekreacyjno-wypoczynkowych, placów zabaw, boisk oraz organizację plenerowych miejsc spotkań dla mieszkańców. Najwięcej wniosków w tej tematyce, zatwierdzono w 2011 r. i 2014 r. (odpowiednio 69 i 73 wnioski). Natomiast najmniej, w 2010 r. (12) i 2012 r. (13). W 2015 r. podpisano dwie umowy: na budowę sali gimnastycznej w Radwanicach (gmina Radwanice) oraz boisk z elementami wyposażenia lekkoatletycznego w Trzebni (gmina Zgorzelec). Efektownym projektem, wykonanym z inicjatywy gminy Przeworno, było zagospodarowanie góry Gromnik i znajdujących się tam ruin zamku. Budowa wieży widokowej zapoczątkowała prace nad utworzeniem miejsca atrakcyjnego turystycznie, zarówno dla osób przyjezdnych, jak i mieszkańców regionu.

Podejmowano również inicjatywy z obszaru sportu i rekreacji. Dzięki złożonym wnioskom, finansowano urządzenie i porządkowanie wiejskich terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku, a także budowę, przebudowę, remont lub wyposażenie obiektów małej architektury lub targowisk. Łącznie, przeprowadzono 38 działań, z czego najwięcej w 2014 r. Zrealizowano wtedy 15 planów inwestycyjnych. W pozostałych latach, było ich znacznie mniej. Po cztery, zgłoszone zostały w 2009 r., 2010 r. i 2012 r. W 2010 r. było ich pięć, a w 2013 r. – sześć.

Ważną częścią „Odnowy i rozwoju wsi” były projekty związane z ochroną lub odbudową obiektów o szczególnych walorach historycznych bądź kulturowych. Zagospodarowanie zabytków, szczególnie istotnych dla gmin, stanowiło jednocześnie element polityki i strategii regionalnej, a ich ochrona i zachowanie - cel społeczny. W operacji „Zachowanie dziedzictwa kulturowego”, łącznie przyjęto 94 wnioski. Najwięcej złożono w 2011 r. (29) oraz 2013 r. (36). W porównaniu z tymi latami, w pozostałym okresie zatwierdzono ich niewielką ilość. W 2009 r. podpisano 11 umów, w 2010 r. – 4, w 2012 r. – 5, a w 2014 r. – 8. Natomiast w 2015 r. tylko jedną. Znaczna część działań, bo aż 83%, obejmowała rewitalizację zabytkowych kościołów. Na zaplanowane czynności składały się remonty dachów i elewacji, konserwacja murów, a także wymiana okien. Część z tych prac miała charakter ratunkowy. Składano także projekty dotyczące adaptacji budynków zabytkowych na funkcje publiczne. Pomieszczenia pałacu w Gaworzycach (gmina Gaworzyce) przekształcono na Dom Kultury „Jowisz”, a na poddaszu działalność prowadzić miało Centrum Edukacji Ekologicznej. W części dawnego Browaru w folwarku w Bukowcu (gmina Wrocław) urządzono punkt informacji turystycznej, a w spichlerzu w Galowicach (gmina Żórawina) - muzeum. Natomiast dawny kościół ewangelicki w Srebrnej Górze (gmina Stoszowice), przeznaczono na cele społeczne i kulturalno-oświatowe. Pozostałe środki finansowe, oddano na m.in. rewitalizację zabytkowego pałacu w Wiszni Małej (gmina Wisznia Mała), remont ratusza w Mirsku (gmina Mirsk) i we Wleniu (gmina Wleń), naprawę zespołu budynków „Domy Tkaczy Śląskich” w Chelmsku Śląskim (gmina Lubawka) i drewnianego wiatraka „Kozłak” na terenie gminy Ścinawa.

Tabela 1 Wnioski złożone w operacjach projektu „Odnowa i rozwój wsi” w latach 2009-2015 według daty podpisania umowy

Rok	Infrastruktura	Turystyka	Sport i	Dziedzictwo	Razem
-----	----------------	-----------	---------	-------------	-------

	publiczna		rekreacja	kulturowe	
2009	124	26	4	11	165
2010	73	12	4	4	93
2011	156	69	5	29	259
2012	56	13	4	5	91
2013	125	37	6	36	204
2014	134	73	15	8	230
2015	2	2	-	1	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Pisma w sprawie operacji w ramach programu „Odnowa i rozwój wsi” PROW 2007-2013”, Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

W programie wnioski składały w głównej mierze gminy i to one stanowiły też największą grupę beneficjentów (tabela 2). W 2009 r. umowę o dotacje podpisało 110 jednostek, co oznaczało 67% wszystkich organizacji biorących udział w działaniu. Większość umów dotyczyła projektów związanych z infrastrukturą publiczną. W pozostałych latach udział ten był jeszcze wyższy. W 2010 r. i 2014 r., było to odpowiednio 90% i 95% wniosków należących do gmin. Pomędzy tymi latami, współczynnik ten był nieco niższy, ale nadal wynosił powyżej 80% wszystkich wniosków. W 2011 r. było to 88%, w 2012 r. – 86%, w 2013 r. – 81%, a w 2014 r. – 95%. W 2015 r. umowy zawarto z czterema gminami (Żukowice, Siechnice, Bolesławiec, Radwanice) oraz jedną parafią (Żukowice), która pozyskała środki na odnowienie elewacji oraz remont zabytkowego kościoła na Górze Św. Anny. Dalsze projekty zakładały naprawę dachu na budynku świetlicy wiejskiej w miejscowości Kamiona, budowę sali gimnastycznej w Radwanicach, a także budowę boisk w Trzebni i Buczynie (gmina Radwanice).

Najbardziej aktywnymi organizacjami były ośrodki kultury i sportu. W 2009 r., dofinansowanie otrzymało 31 inicjatyw, czyli 19% ogólnej liczby projektów. W pierwszej kolejności dotyczyły one rozbudowy bazy sportowej i rekreacyjnej. Następne 6% wniosków należało do bibliotek w gminach Międzyzylesie, Stoszowice, Stare Bogaczowice, Stara Kamienica, Udanin, Chojnów, Twardogóra, Borów, Złotoryja i Dzierżoniów. Natomiast parafie (5,5%) otrzymały środki na restaurację zabytkowych obiektów architektury sakralnej. W najmniejszej liczbie o dotacje starały się towarzystwa i stowarzyszenia. W 2010 r., 10% wniosków należało do ośrodków kultury w gminie Pęcław, Środa Śląska, Kobierzyce i Grębocice, biblioteki

(Grębocice), parafii rzymsko-katolickiej (Jedlina Zdrój), fundacji (Żórawina, Podkowa Leśna) i stowarzyszenia na rzecz rozwoju wsi Targoszyn (Mściwojów).

W kolejnym roku - 2011, parafie stanowiły 6% beneficjentów, a w 2012 r. – 9%. Natomiast ośrodki kultury i sportu uzyskały wtedy środki z 4% wniosków. W tym roku, finansowanie otrzymało również jedno towarzystwo – Przyjaciół Ziemi Cieszkowskiej, którego zadaniem było przeprowadzenie przebudowy świetlicy wiejskiej w miejscowości Dziadkowo. Budynek miał pełnić funkcje miejsca spotkań koła gospodyń wiejskich oraz organizacji szkoleń z zakresu ochrony środowiska. Także w 2013 r., przewagę pośród organizacji pozarządowych utrzymały wnioski parafii (16%). Tylko dwa dotyczyły infrastruktury publicznej. Reszta, znajdowała się w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego. Kolejne dwa wnioski zgłosiły ośrodki kultury i sportu, a po jednym biblioteka w Odrzychowicach Kłodzkich (gmina Kłodzko), Fundacja Doliny Pałaców i Ogrodów oraz jednostka straży pożarnej w Urazie (gmina Oborniki Śląskie). W kolejnym roku, w programie wzięła udział najmniejsza ilość organizacji, nie będących jednostkami samorządowymi. Łącznie 12 umów podpisały: ośrodki kultury i sportu (5), parafie (5) oraz towarzystwa i stowarzyszenia (2).

Tabela 2 Beneficjenci programu „Odnowa i rozwój wsi” w latach 2009-2015

Rok	Gminy	Biblioteki	Ośrodki kultury i sportu	Parafie	Fundacje	Towarzystwa i stowarzyszenia
2009	110	10	31	9	-	5
2010	84	1	4	1	2	1
2011	229	-	12	16	2	-
2012	78	-	4	8	-	1
2013	166	1	2	32	1	-
2014	218	-	5	5	-	2
2015	4	-	-	1	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Pisma w sprawie operacji w ramach programu „Odnowa i rozwój wsi” PROW 207-2013”, Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

Przyznawana kwota dofinansowania w programie nie mogła być niższa niż 25 tys. zł. Natomiast maksymalna wysokość pomocy na realizację projektów w jednej miejscowości wynosiła 500 tys. zł. W ciągu siedmiu lat, beneficjenci otrzymali 225,04 mln zł (tabela 3). W początkowej fazie realizowania płatności, gminy oraz instytucje,

otrzymały prawie 48 mln zł, z czego 77% przekierowanych zostało na modernizację infrastruktury. Działania związane z turystyką dofinansowane zostały 15% ogólnej sumy pieniędzy. Najmniej otrzymały wnioski z dwóch ostatnich działań: dziedzictwa kulturowego (2,65 mln zł) oraz sportu i rekreacji (1,13 mln zł). W 2010 r. pomoc finansowa została zauważalnie zredukowana, a więc odpowiednio mniejsze były wypłacane kwoty. W stosunku do roku poprzedniego, nakłady na infrastrukturę były o połowę niższe. Podobnie było z inwestycjami kierowanymi na dziedzictwo kulturowe oraz turystykę. W sporcie i rekreacji, środki te były niewiele, bo o 190 tys. zł, większe.

Najwięcej, 30% całej kwoty (62,7 mln zł), wypłacono wnioskodawcom w 2011 r. Prawie połowa środków, została przeznaczona na rozbudowę infrastruktury publicznej w miejscowościach. Ponad 17 mln zł zarezerwowano na inwestycje związane z rozwojem lokalnym pod względem turystyki, a ponad 6 mln zł na ochronę lub rewitalizację obiektów wpisujących się w dziedzictwo kulturowe. Wydatki na sport i rekreację nie przekroczyły 1 mln zł. W kolejnym roku, dotacje znacznie się obniżyły. Jednostki biorące udział w programie dostały o 73% mniej środków niż w 2011 r. Jednakże proporcje w ich rozdzieleniu między cztery podstawowe działania nie uległy zmianie. Najwięcej przeznaczono na infrastrukturę (10,88 mln zł). Na drugim miejscu znalazła się turystyka (3,15 mln zł), a po niej dziedzictwo kulturowe (2,24 mln zł). Sport i rekreacja otrzymały 42 tys. zł. Na ostatnie pięć projektów, których umowy zostały podpisane w 2015 r. przeznaczono 1,63 mln zł.

Tabela 3 Pomoc finansowa dla gmin i organizacji z programu „Odnowa i rozwój wsi” PROW 2009-2015 [w mln zł]

Rok	Infrastruktura publiczna	Turystyka	Sport i rekreacja	Dziedzictwo kulturowe	Razem
2009	36,89	7,13	1,13	2,65	47,82
2010	18,56	3,04	1,32	0,67	23,6
2011	38	17,35	0,96	6,39	62,7
2012	10,88	3,15	0,42	2,24	16,72
2013	25,9	6,95	1,12	9,17	43,12
2014	18,87	7,91	2	0,81	29,45
2015	0,52	0,98	-	0,05	1,63

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Pisma w sprawie operacji w ramach programu „Odnowa i rozwój wsi” PROW 207-2013”, Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

3. Mała Odnowa Wsi

W „Odnowie Dolnośląskiej Wsi” (tzw. „mała odnowa”), działania realizowane były od 2008 r. i skierowane zostały do miejscowości nie przekraczających 5 tys. mieszkańców należących do gmin wiejskich lub miejsko-wiejskich. Maksymalna kwota na realizację projektu wynosiła od 25 tys. zł do 35 tys. zł w poszczególnych latach. Pomoc obejmowała pięć sfer: remonty obiektów rekreacyjnych i sportowych oraz bibliotek publicznych, dostosowania domów kultury i świetlic wiejskich do funkcji szkoleniowych, budowy lub przebudowy i remonty ścieżek, chodników, placów zabaw, szlaków pieszych, a także zakup strojów ludowych oraz instrumentów muzycznych związanych z lokalną tradycją. W pierwszym roku realizacji programu przyjętych zostało 129 projektów (tabela 4). W następnych dwóch latach, ich suma zmniejszała się o kilka wniosków rocznie. W 2011 r. sfinansowano 102 projekty złożone przez gminy. W 2012 r. ich liczba ponownie obniżyła się. Wsparcie otrzymało wtedy 85 projektów. Podobna sytuacja miała miejsce w 2014 r. Pomimo zmniejszającej się liczby akceptowanych inicjatyw, kwota dotacji, pozostawała na zbliżonym poziomie czyli w granicach od 2,07 mln zł do 2,75 mln zł. Najmniej środków przyznano w 2012 r. - niewiele ponad 2 mln zł. Natomiast w 2010 r. było to o ponad 700 tys. zł więcej. W ciągu siedmiu lat, beneficjenci otrzymali niemal 16,3 mln zł. Oznaczało to średnio 2,3 mln zł rocznie.

Każdego roku w programie finansowanie uzyskiwało po kilkadziesiąt gmin. W 2008 r. było ich najwięcej – 109, z czego 20 jednostek, otrzymało dotacje na dwa projekty. Największa liczba wniosków dotyczyła remontu, wyposażenia obiektów publicznych o funkcjach rekreacyjnych i sportowych, turystycznych oraz społeczno-gospodarczych. Było to 65% wszystkich wniosków. Pośród nich, dominowały projekty obejmujące remonty i modernizacje oraz zakup wyposażenia świetlic wiejskich. Na drugim miejscu pod względem ilości, znalazły się działania na rzecz remontów i przebudowy ścieżek turystycznych oraz rekreacyjnych. Stanowiły one 26% inicjatyw. Pozostałe, dotyczyły zakupu strojów dla zespołów folklorystycznych i tańców ludowych. Tylko dwa wnioski przeznaczone zostały na przebudowę bibliotek publicznych (gmina Radwanice) i wyposażenia filii bibliotecznych w Pobiednej i w Kościelniku Średnim (gmina Leśna). Projekt o najmniejszej wartości (1,5 tys. zł) dotyczył zakupu strojów ludowych dla Zespołu Folklorystycznego "Cisowianeczki". Zaś w 44 projektach wnioskowano o maksymalną kwotę, 25 tys. zł. Operacje te dotyczyły zwłaszcza remontów świetlic. W 2009 r. projekty zgłosiło 99 gmin. 64% wniosków przeznaczono na remonty budynków oraz 32% na elementy związane z

rekreacją i zagospodarowaniem terenów zielonych. Gmina Grębocice otrzymała prawie 6 tys. zł na dostosowanie Centrum Kultury do funkcji szkoleniowych. Natomiast Lubań, Stronie Śląskie, Jerzmanowa i Kunice, za otrzymane środki, zakupiły stroje ludowe oraz instrumenty dla zespołów folklorystycznych. Te ostatnie, należały do przedsięwzięć o najniższej kwocie wydatków. Natomiast o najwyższą, wnioskowało 46 gmin.

W następnym roku, wysokość dofinansowania wzrosła do 35 tys. zł i taką sumę otrzymało 27 z 93 gmin. Pieniądze z ponad połowy wniosków (55%), przeznaczono na obiekty użytku publicznego. Dalsze 40% uzyskanych dotacji, zostało zainwestowanych, w przeważającej ilości przypadków, w budowę lub wyposażenie placów zabaw. Mniej projektów dotyczyło modernizacji szlaków. W tej grupie znalazły się m.in. projekty gminy Mysłakowice (kładki dla pieszych), Walim (rewitalizacja ronda i skweru), Twardogóra (oczyszczanie i remont zbiornika wodnego) oraz Brzeg Dolny (przebudowy chodników). Pozostałe środki przeznaczono na zakupu strojów związanych z lokalną tradycją oraz remont i wyposażenie dwóch bibliotek w gminie Mirsk. W 2011 r. liczba składanych wniosków spadła, chociaż największy w nich udział nadal miały te, odnoszące się do napraw budynków użyteczności publicznej. Ich udział wynosił 65%. Na kolejne 30% składało się zagospodarowanie przestrzeni na place zabaw i tereny przeznaczone na wypoczynek dla mieszkańców. Pozostałe projekty stanowiły niewielki odsetek wszystkich zakwalifikowanych wniosków. W ostatnich trzech latach realizacji projektu, złożono ich najmniej i charakteryzowały się one zbliżonym wymiarem. W 2012 r. i 2014 r. było ich 85, a w 2013 r. – 91. W 2014 r. zaakceptowano jeden z dwóch złożonych w całym okresie projektów, który jednoznacznie został przeznaczony na dostosowanie świetlicy do funkcji szkoleniowych. W tym samym roku, jednym z ciekawszych projektów było odtworzenie fontanny jako dziedzictwa kulturowego i historycznego wsi Miłków w gminie Podgórzyn.

Tabela 4 Liczba sfinansowanych projektów w programie „Odnowa dolnośląskiej wsi” według typów działań w latach 2008-2014

Rok	Remont, wyposażenie obiektów publicznych	Dostosowanie do funkcji szkoleniowych	Budowy i remonty ścieżek, szlaków, chodników, placów zabaw	Zakup strojów ludowych i instrumentów muzycznych	Remont i wyposażenie gminnych bibliotek	Razem
2008	84	-	33	10	5	129
2009	81	1	41	4	-	127
2010	68	-	49	6	1	124
2011	66	-	31	4	1	102
2012	50	-	31	3	1	85
2013	39	-	27	2	4	91
2014	42	1	36	4	2	85

Źródło: Opracowanie własne na podstawie list rankingowych projektów w ramach konkursu „Odnowa Dolnośląskiej Wsi”, Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

4. Przyjazna Wieś

Kolejnym konkursem, w którym beneficjentami były samorządy gminne i powiatowe, lokalne grupy działania oraz inne organizacje pozarządowe, był projekt „Przyjazna wieś” (tabela 5), współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Pomocy Technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Odbывał się on w dwóch etapach: regionalnym i ogólnopolskim. W pierwszym, przeprowadzany był przez sekretariaty regionalne Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW), a oceny dokonywali przedstawiciele urzędów marszałkowskich, jednostek współpracujących z KSOW oraz ekspertów powoływanych przez marszałków województw. Do udziału, corocznie zgłaszało się mniej jednostek niż w pozostałych projektach. Na Dolnym Śląsku było to od kilku do kilkunastu projektów w każdej edycji, a laureatami konkursu były wyłącznie gminy. Najaktywniejsza z nich była gmina Radków, wygrywająca projekty niemal każdego roku oraz gmina Świerzawa, która zwyciężyła cztery razy. W 2009 r., pierwszym roku realizacji projektu, celem konkursu było wyłonienie najlepszego projektu w zakresie infrastruktury na terenach wiejskich sfinansowanego ze środków unijnych. Do kryteriów oceny wniosków należały pomysłowość i innowacyjność projektu, funkcjonalność i użyteczność, wpływ na rozwój gospodarczy regionu oraz ochronę środowiska. Zwycięzcy otrzymali nagrody pieniężne za trzy pierwsze miejsca w wysokości 5 tys. zł, 3 tys. zł oraz 2,5 tys. zł. Później były one większe (7 tys. zł, 5 tys. zł i 3 tys. zł). W następnym roku poszerzono zakres inicjatyw o drugą kategorię - infrastrukturę techniczną, wyłaniając w kolejnych latach po sześć gmin. Przeważały w nich projekty dotyczące utworzenia i udostępniania świetlic wiejskich oraz centrów kultury, a także zagospodarowania terenów na miejsca rekreacyjne.

W 2011 r. i 2012 r. do konkursu wprowadzono następną kategorię pn.: infrastruktura ekologiczna. Punktację przyznawano w oparciu m.in. o zastosowanie zasad zrównoważonego rozwoju, zgodność z lokalnymi strategiami rozwoju, udział społeczeństwa w planowaniu projektu, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz podjęcie działań edukacyjnych. Jednakże na Dolnym Śląsku, w konkursie nie wyłoniono żadnego projektu z tego zakresu.

Tabela 5 Laureaci konkursu „Przyjazna wieś” na Dolnym Śląsku w latach 2009-2014

Rok	Inicjatywa	Gmina/organizacja	Projekt
2009	infrastruktura	Radków	utworzenie Centrum Inicjatyw Wiejskich w Ścinawce Górnej
		Świerzawa	rekonstrukcja dachu wieży, nawy i kaplicy Kościoła z zagospodarowaniem terenu we wsi Podgórk
		Siekierczyn	rewitalizacja zdegradowanych terenów parkowych przy założeniach pałacowo-parkowych w Zarębie
2010	infrastruktura społeczna	Świerzawa	remont świetlicy wiejskiej, budowa infrastruktury turystycznej na bazie zabytkowych kapliczek we wsi Dobków
		Radków	utworzenie Wiejskiego Centrum Kultury, Integracji i Bezpieczeństwa Publicznego w Ścinawce Dolnej
		Radwanice	realizowanie zadania aktywnej integracji i aktywizacji zawodowej
	infrastruktura techniczna	Chocianów	rewaloryzacja zabytkowego centrum miasta
		Bystrzyca Kłodzka	remont Wiejskiego Domu Kultury w Starym Waliszowie
		Stronie Śląskie	budowa kanalizacji sanitarnej Stronie Śląskie-Bielice
2011	infrastruktura społeczna	Radków	rozbudowa zespołu sportowo-rekreacyjnego w Ścinawce Średniej
		Legnickie Pole	budowa przedszkola gminnego w Legnickim Polu
		Strzegom	budowa świetlicy wiejskiej w Granicy
	infrastruktura techniczna	Wąsosz	budowa spływu kajakowego nurtem rzeki Baryczy
		Męcinka	adaptacja budynku na świetlicę, modernizacja miejsc postojowych i chodnika w Męcince
		Fundacja Gallen	modernizacja zabytkowego spichlerza w Galowicach z dostosowaniem do funkcji muzealnej
2012	infrastruktura społeczna	Radków	utworzenie Centrum Kulturalno-Sportowo-Rekreacyjnego w Ratnie Górnym
	infrastruktura techniczna	Długołęka	budowa infrastruktury teleinformatycznej, wdrożenie elektronicznego obiegu spraw i dokumentów w Urzędzie Gminy wraz z Elektronicznym Biurem Obsługi Klienta oraz Elektroniczną Skrzynką Podawczą
		Radków	utworzenie Wiejskiego Centrum Kultury, Integracji i Rekreacji w Wambierzycach
2013	infrastruktura społeczna	Góra	modernizacja świetlicy w miejscowości Ryczeń
		Stronie Śląskie	turystyczne zagospodarowanie zbiornika i terenu rekreacji (Stara Morawa)
		Lubań	budowa miejsca do wypoczynku i rekreacji w Henrykowie Lubańskim
	infrastruktura techniczna	Prusice	budowa świetlicy we wsi Brzeźno
		Miękinia	budowa hali widowiskowo-sportowej w Miękinii.
		Świerzawa	remont niecki basenu i zaplecza oraz zagospodarowanie terenu wokół basenu we wsi Stara Kraśnica
2014	infrastruktura społeczna	Świerzawa	remont niecki basenu i zaplecza oraz zagospodarowanie terenu wokół basenu we wsi Stara Kraśnica

		Radwanice	przebudowa biblioteki publicznej wraz z Izbą Pamięci im. Jana Wyżykowskiego w Sieroszowicach
		Góra	budowa Centrum Kulturalno-Sportowego w miejscowości Witoszyce
	infrastruktur a techniczna	Świerzawa	warsztaty kulinarne połączone z prezentacją przygotowanych potraw

Źródło: Opracowanie własne po podstawie ogłoszeń o rozstrzygnięciu konkursu „Przyjazna wieś”, Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich, dolnoslaskie.ksow.pl

Do etapu ogólnopolskiego kwalifikowały się projekty, które zajęły pierwsze miejsce w konkursie regionalnym. W 2010 r. nagrodę zdobyła dolnośląska gmina Chocianów (III miejsce w kategorii „Infrastruktura techniczna”). Natomiast w czwartej edycji konkursu, zwyciężyła Fundacja Gallen z projektem „Modernizacja zabytkowego spichlerza w Galowicach z dostosowaniem do funkcji muzealnej” (I miejsce w kategorii „Infrastruktura społeczna”)

5. Piękna Wieś Dolnośląska

Program „Piękna Wieś Dolnośląska” skierowany został do sołectw i gmin, będących jednocześnie uczestnikami „Odnowy Wsi Dolnośląskiej”, a jego celem było wyłonienie i nagrodzenie najpiękniejszej wsi i zagrody oraz najlepszego przedsięwzięcia związanego z odnową wsi. Od 2010 r. rozszerzono konkurs o czwartą kategorię, „Najlepszy start w Odnowie Wsi”. Podczas sześciu lat realizowania konkursu, nagrodzonych zostało 271 wsi ze 172 gmin. Jednorazowo nagradzano średnio 45 miejscowości. Najmniejsza ilość wsi brała udział w konkursie w 2011 r. 25 gmin reprezentowanych było wtedy przez 42 wsie. Za najpiękniejszą wieś na Dolnym Śląsku, uznano w kolejnych latach: Mościsko w gminie Dzierżoniów (2009 r.), Jaskowa Górna w gminie Kłodzko (2010 r.), Dobków w gminie Świerzawa (2011 r.), Pęgów w gminie Oborniki Śląskie (2012 r.), Goworów w gminie Międzyzlesie (2013 r.), a także Spytków w gminie Zgorzelec (2014 r.). W drugiej kategorii, wybrano najładniejszą zagrodę we wsiach Wojbórz (gmina Kłodzko), Gierałowiec (gmina Złotoryja). W 2011 r. wyróżniono trzy zagrody: Głuchowice i Ołdrzychowice Kłodzkie (gmina Kłodzko) i Przesieka (gmina Podgórzyn). W 2012 r. wybrano Goworów, w 2013 r. Rościslawice (gmina Oborniki Śląskie), a w 2014 r. - Dobrocin (gmina Dzierżoniów). Za najciekawsze przedsięwzięcia uznano m.in. organizację przez gminę Dzierżoniów „Święta Niezapominajki” oraz koncertu charytatywnego w

Ślubowie, festiwalu w Krosnowicach, zagospodarowanie terenu rekreacyjnego przez mieszkańców miejscowości Smreczyna, a także zakup niezbędnego sprzętu i organizację cyklu treningów łuczniczych w Ścinawce Średniej w gminie Radków. Nagrodę w kategorii najlepszy start w Odnowie Wsi przyznano wsi Mierczyce (gmina Wądroże Wielkie), Bagno (gmina Oborniki Śląskie), Czaple (gmina Pielgrzymka), a także Kruków (gmina Żarów).

Wybrane zgłoszenia otrzymały wynagrodzenia pieniężne o łącznej wartości ponad 200 tys. zł. W 2009 r. nagrody wynosiły 31,5 tys. zł, w 2011 r. – 29,4 tys. zł, w 2012 r. – 36,5 tys. zł, w 2013 r. – 34,5 tys. zł, a w 2014 r. – 70.5 tys. zł. Jedynie w 2010 r. zwycięzcy otrzymali nagrody rzeczowe oraz kompleksowe inwentaryzacje zasobów kultury materialnej wykonanych przez Uniwersytet Wrocławski, oraz opracowania dotyczące przestrzeni wiejskiej wykonane przez Uniwersytet Przyrodniczy.

6. „Przedsięwzięcia promujące ideę Odnowy Dolnośląskiej Wsi”.

Programem uzupełniającym działania podejmowane przez gminy, był konkurs „Przedsięwzięcia promujące ideę Odnowy Dolnośląskiej Wsi”. Miał on na celu wspomaganie lokalnych inicjatyw, a skierowany został do organizacji pozarządowych, stowarzyszeń oraz mieszkańców. Kwota dofinansowania wynosiła od 1 tys. zł do 5 tys. zł. Jego celem była szeroko pojęta promocja wsi i gmin. Obejmowała ona wykonanie tablic informacyjnych, drukowanie kalendarzy i materiałów reklamowych, organizację imprez i projektowanie stron internetowych. Pomimo tego, iż ilość pieniędzy przypadająca na jeden projekt, była dużo mniejsza niż w poprzednich działaniach, łącznie na 617 projektów, beneficjenci uzyskali ponad 2,3 mln zł. W pierwszym roku 39 wniosków otrzymało niemal 145 tys. zł. O dużej popularności programu świadczyła ilość zakwalifikowanych projektów w kolejnym roku. Było ich 101, a na ich realizację przeznaczono cztery razy więcej pieniędzy niż poprzednio. Następne dwa lata różniły się znacznie pod względem liczby wniosków (odpowiednio 77 i 152), ale kwota pozostawała niemal taka sama, 339 tys. zł. W 2013 r. 159 projekty uzyskały wsparcie najwyższe w trakcie trwania inicjatywy, bo prawie 600 tys. zł. Natomiast w 2014 r. spadła liczba zarówno wniosków jak i kwota ich dofinansowania. Na 89 koncepcji, uzyskano 420 tys. zł. Wszystkie środki

przeznaczono głównie na instalacje informacyjne umieszczane przy wjeździe do miejscowości lub gminy (tzw. „witacze”), ale również prezentacje produktów lokalnych i potraw świątecznych na jarmarkach lub prowadzenie szkoleń w zakresie źródeł pozyskiwania środków finansowych.

Projekty zgłaszane były przez fundacje, kluby sportowe i ośrodki kultury, jednostki ochotniczej straży pożarnej, parafie, społeczne stowarzyszenia wiejskie, towarzystwa miłośników gmin, zespoły folklorystyczne, lokalne grupy działania i biblioteki (tabela 6). Najwięcej inicjatyw należało do stowarzyszeń. W kolejnych latach realizowania programu stanowiły one średnio niemal 70% wszystkich wniosków, szczególnie pod tym względem były zwłaszcza lata 2012 i 2013. Przeważnie realizowały one zadanie promocji odnowy wsi poprzez organizację imprez i wydawanie materiałów reklamowych takich jak kalendarze i widokówki. Aktywne były także ośrodki kultury i kluby sportowe. W 2010 r. wdrożyły 30 planów pod hasłami takimi jak „Integrujemy się” czy „Wieś ludzi aktywnych”. W pozostałych latach było ich znacznie mniej. Wnioski składały również jednostki straży pożarnej organizując m.in. festyny sportowo-rekreacyjne. Natomiast parafie przeważnie otrzymywały dotację na wykonanie i montaż tablic informacyjnych. Od 2010 r. do programu włączyły się fundacje. Najmniej wniosków w tym konkursie złożyły biblioteki, zespoły folklorystyczne i lokalne grupy działania.

Tabela 6 Jednostki, które otrzymały dofinansowanie z projektu w latach 2009-2014

Rok	Towarzystwa i stowarzyszenia	Ośrodki kultury i kluby sportowe	Parafie	Jednostki straży pożarnej	Fundacje	Zespoły	Lokalne grupy działania	Biblioteki	Razem
2009	27	6	1	2	-	-	-	3	39
2010	56	30	-	4	1	2	-	8	101
2011	66	2	3	3	2	1	-	-	77
2012	121	7	3	12	6	1	2	-	152
2013	120	10	6	14	7	-	2	-	159
2014	62	6	5	8	8	-	-	-	89

Źródło: Opracowanie własne na podstawie list rankingowych projektów w ramach konkursu „Przedsięwzięcia promujące ideę Odnowy Dolnośląskiej Wsi”, Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

7. Podsumowanie

Środki unijne, choć zwiększające się w kolejnych latach, nie są wystarczające na zaspokojenie wszystkich potrzeb gmin, organizacji i lokalnych inicjatyw, szczególnie tych związanych z rozwijaniem niezbędnej infrastruktury i wykorzystaniem potencjału terenów wiejskich. Gminy oraz jednostki je wspomagające, wymagają wciąż rosnących nakładów na wydatki inwestycyjne, bez których niemożliwy jest rozwój zarówno samych jednostek, jak i regionu. Brak środków oznacza zahamowanie inicjatyw i działalności na rzecz pobudzania postępu społeczno-gospodarczego oraz wzrostu dobrobytu. Z tego powodu, ważne jest inicjowanie i zachęcanie do nowych przedsięwzięć, pobudzanie, wspieranie i rozwijanie szeroko pojętej przedsiębiorczości mieszkańców, bez których programy rozwoju będą miały małe szanse na realizację [Kłodziński 2004, 9]. Stopień ich aktywności ma decydujący wpływ na pozyskiwanie nowych funduszy, wprowadzanie zmian w regionie oraz utrzymanie procesu przeobrażenia wsi w bardziej przyjazną, ekologiczną i nowoczesną. Otwarcie programów i konkursów skierowanych przede wszystkim do jednostek samorządowych i organizacji, zaktywizowały działania podejmowane przez dolnośląskie gminy. Ukazały jednocześnie głęboką potrzebę pozyskiwania dodatkowych źródeł i form finansowania inwestycji, których wcześniej budżet jednostek nie mógł pokryć. Dzięki środkom z pomocy unijnej i krajowej, zaspokajane były nie tylko rosnące potrzeby mieszkańców, ale również całej gminy. Stopniowo zwiększano też atrakcyjność terenów wiejskich. Możliwości płynące z brania udziału w projektach uwypukliły także to, iż na wsi wciąż rosła liczba liderów i poziom zaangażowania ludności, działających w celu polepszenia środowiska, w którym żyją. Mieszkańcy i władze lokalne aktywnie brały udział nawet w programach oferujących stosunkowo niewielkie kwoty. Przykładem na to, iż pomimo ograniczonych środków, można nadal podejmować określone działania był projekt „Przedsięwzięcia promujące ideę Odnowy Dolnośląskiej Wsi”. W ciągu sześciu lat, podjęto się zrealizowania 617 operacji. Ich łączna wartość przekroczyła 2 mln zł. Podobnie było z dwoma kolejnymi konkursami - doraźnymi i niewielkimi pod względem wysokości dotacji. Wzbudzały one duże zainteresowanie, a ich podstawowym atutem była mniejsza trudność w wypełnianiu wniosków [Cetner, Żok 2011, 45]. Miały one za zadanie wyróżnić inicjatywy obejmujące zarówno realizowanie przedsięwzięć, ale i troskę oraz dbanie o teren wsi. W programie „Piękna wieś dolnośląska” 271 wsi z 172 gmin otrzymało nagrody pieniężne o

wartości ponad 200 tys. zł oraz nagrody rzeczowe. Wygrane o najwyższej kwocie 7 tys. zł, gminy i organizacje uzyskiwały również z projektu „Przyjazna wieś”.

Programy ukazały także chęć społecznej solidarności i skupiania się mieszkańców dla osiągnięcia tego samego celu w towarzystwa, stowarzyszenia i fundacje. Wspólnoty te, uczyły się skutecznie działać i wykorzystując lokalne zasoby, przyczyniały się do rozwiązywania problemów konkretnej wsi. Budowany w ten sposób kapitał społeczny, był podstawą do realizowania kolejnych zadań. Razem z pozostałymi jednostkami, gminami, bibliotekami, ośrodkami kultury i sportu z unijnego budżetu programu „Odnowa i rozwój wsi” PROW 2007-2013 pozyskano 225 mln zł na 1047 projektów. Natomiast z tzw. „Małej odnowy wsi” realizowanej z budżetu województwa, dolnośląskim gminom wypłacono ponad 16 mln zł. W inicjatywach tych, należy również podkreślić różnorodność projektów oraz pomysłowość wnioskodawców na wprowadzanie zmian w ich miejscach zamieszkania.

Kapitał pochodzący z analizowanych programów wykorzystano do budowy, przebudowy i modernizacji budynków użytku publicznego, zbudowano nowoczesne i bezpieczne place zabaw, zapewniono dostęp ludności do dobrze wyposażonych świetlic oraz bibliotek, modernizowano infrastrukturę, odbudowano chodniki, przystanki autobusowe, skwery i zbiorniki wodne. Inwestowano również w obiekty związane z turystyką i rekreacją, a także w rewitalizację i ochronę zabytkowych budynków – szczególnie kościołów i pałaców. Sfinansowano zakup strojów i instrumentów muzycznych dla ludowych zespołów pieśni i tańca oraz wyróżniano inicjatywy obejmujące zarówno realizowanie przedsięwzięć, jak i troskę oraz dbanie o teren wsi. Oprócz wymiernych środków w postaci zmiany otoczenia, uzyskiwano również korzyści ważne w dłuższej perspektywie czasowej w postaci integracji społecznej. Dzięki programom zmianie uległo podejście mieszkańców do wspólnej pracy na rzecz regionu, jak również ich świadomość możliwości płynących z własnych inicjatyw oraz poczucie odpowiedzialności za swoje środowisko [Wijatyk, Czyszczoń 2011, 50].

Bibliografia:

1. Cetner G., Żok K. (2011): Odnowa wsi w opinii jednostek samorządu terytorialnego [w:] Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 2, Centrum Doradztwa w Brwinowie oddział w Poznaniu, Poznań, s.45.

2. Fedyszak-Radziejowska B. (2010): Społeczeństwo wiejskie pięć lat po akcesji do UE – sukces spóźnionej transformacji, [w:] Polska wieś 2010. Raport o stanie wsi, pod red. J. Wilkin, I. Nurzyńska, Warszawa, s.74-77.
3. Głaz M., Hasiński W. (2010): Odnowa wsi dolnośląskiej - pierwsze doświadczenia wdrażania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 [w:] Rola środków Unii Europejskiej w rozwoju obszarów wiejskich, E. Kacprzak, A. Kołodziejczak (red.), Studia Obszarów Wiejskich, t. XXIV, Polskie Towarzystwo Geograficzne: PAN. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, Warszawa, s.174.
4. Idziak W., Wilczyński R. (2013): Odnowa wsi. Przestrzeń, ludzie, działania, Warszawa, s. 25.
5. Kłodziński M. (2004): Aktywizacja społeczno-gospodarcza gmin wiejskich w Polsce [w:] Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 2, Centrum Doradztwa w Brwinowie oddział w Poznaniu, Poznań, s.9.
6. Korzeniowska J. (2009): Rolnictwo województwa dolnośląskiego na tle kraju [w:] Wybrane elementy regionalnego zróżnicowania rolnictwa w Polsce, Puławy, zeszyt 15, s. 83.
7. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich, dolnoslaskie.ksow.pl
8. Kutkowska B. (2012): Uwarunkowania przyrodniczo-ekonomiczne i demograficzne rolnictwa i obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego, [w:] Znaczenie służb doradczych w przemianach gospodarstw rolnych w województwie dolnośląskim, pod. red. J. Kalinowski, Wrocław, s. 47.
9. Listy rankingowe projektów w ramach konkursu „Odnowa Dolnośląskiej Wsi” i „Przedsięwzięcia promujące ideę Odnowy Dolnośląskiej Wsi”, Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.
10. Pismo w sprawie operacji w ramach programu „Odnowa i rozwój wsi” PROW 2007-2013, Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.
11. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, (www.minrol.gov.pl).
12. Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, <http://www.umwd.dolnyslask.pl>

13. Wilczyński R. (2003): Odnowa wsi perspektywą rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Poznań, s. 12-13.
14. Wilczyński R. (2011): Odnowa wsi w Polsce u progu XV-lecia, [w:] IV Polski Kongres Odnowy Wsi. Odnowa wsi - opinie Ekspertów, Wrocław, s. 38.
15. Wijatyk B., Czyszczon P. (2011): Odnowy wsi na przykładzie województwa dolnośląskiego, [w:] IV Polski Kongres Odnowy Wsi. Odnowa wsi - opinie Ekspertów, Wrocław, s. 50.

ADRIANA MERTA-STASZCZAK

DOTACJE UNIJNE I REGIONALNE W ODNOWIE OBSZARÓW WIEJSKICH NA DOLNYM ŚLĄSKU W LATACH 2009-2014

Słowa kluczowe: Dolny Śląsk, obszary wiejskie, dotacje unijne i regionalne, gminy, organizacje pozarządowe, rozwój wsi, odnowa wsi

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest analiza podstawowych programów i konkursów skierowanych do gmin oraz organizacji pozarządowych w celu poprawy warunków życia na dolnośląskiej wsi. Związane one zostały z ideą odnowy terenów wiejskich, a finansowanie pochodziło zarówno z dotacji unijnych jak i regionalnych. Omówiona została również rola i udział jednostek samorządowych oraz inicjatyw społecznych w pozyskiwaniu środków na przedsięwzięcia związane z zaspokajaniem potrzeb mieszkańców w dostępie do obiektów użyteczności publicznej, takich jak świetlice i biblioteki, rozwojem infrastruktury i zaplecza turystycznego oraz ochrony dziedzictwa kulturowego.

ADRIANA MERTA-STASZCZAK

UNION AND REGIONAL SUBSIDY IN THE RENEWAL OF RURAL AREAS IN LOWER SILESIA IN THE 2009-2014

Keywords: *Lower Silesia, rural areas, regional and EU subsidies, communes, non-governmental organizations, rural development, rural renewal*

SUMMARY

The objective of the study is to analyze basic programs and competitions addressed to communes and non-governmental organizations to encourage improvements living conditions in rural areas in Lower Silesian. Programmes have been associated with the idea of rural renewal, and funding came from EU and regional subsidies. The article describes the role and participation of local government units and social initiatives in raising funds for projects related to meeting the needs of the members of the community in access to public facilities such as community centers or libraries, development of infrastructure and tourist facilities and cultural heritage protection.

e-mail: adriana.merta-staszczak@pwr.edu.pl